

- 51 ר"י בויס הפנני לספר זכרון טוב, תולדות סיפורים והנהגות אודות ר' יצחק מנעשכיו, מהד' חדשה ע"י רא"ע הורוויץ, תשנ"ז, עניני תפילה אות ג, עמ' כט, שבו סיפר הכותב כי איחר להתפלל, ולכן התפלל עם ר' יצחק שאמר לו: "מוטב שהמחנת עד שהתפללתי, כי יש מדרש כתוב בו ואני תפילתי לך ה' עת רצון, איזהו עת רצון זהו בזמן שהצדיקים מתפללים". ועוד הפנני לירחון ישראל סבא, גליון פד (מנחם אב תשל"ב), עמ' רעא, ששם כתב ר"י הלברשטאם, האדמו"ר מצאנז: "אך מקובל מפי צדיקים מהגירסא בירושלמי אימתי עת רצון כשהצדיקים מתפללין". שוב הפנני לעניין שיש לו דמיון, ואולי גם יכול להבהיר את המסופר אודות הירושלמי הזה. כוונתו לספר דברי תורה של רח"א שפירא האדמו"ר ממנוקאטש, ח"ה סי' פז: "ראיתי מאבותי הקדושים זי"ע שהניחו וכרכו בעצמם התפילין ולא נתנוהו לאחרים לכרכן... ושמעתי מאדמו"ר הקדוש זי"ע שאמר בשם רבינו הגדול והקדוש זי"ע בעל דברי חיים כי נמצא בירושלמי כי הכורך תפילין בעצמו מצננין לו גיהנם... והגם כי לא מצינו זה בירושלמי שלנו נאמן עלינו העד רבינו הגדול הנ"ל אשר בודאי ראה או ידע כי כן הוא בדחז"ל". היינו, יבוא זה וילמד על זה.
- 52 רא"י ברומברג, מגדולי החסידות, ספר ז, על ר' צדוק הכהן, ירושלים, תשי"ד, עמ' נ.
- 53 בדפוס הראשון, קושטא, ער"ה, הנוסח כלפנינו. הואיל ומדרש זה נדפס כמה וכמה פעמים, קשה עלי לבדוק את כל הדפוסים האחרים, והרוצה לבדוק יבדוק, אם כי יש לשער מה תהיינה התוצאות.
- 54 מובא בספר בוצינא קדישא, סיפורים אודות ר' זושא מהניפולי, מאת נתן נטע קאלביעל, מהד' ירושלים, תשי"א, עמ' יד, אות לב.

מקובל הדבר בפי חסידים ואנשי מעשה, שפעם אחת אירע דבר נורא ומבהיל שאיש אחד מת ולאחר מותו בא בחלום לבנו ואמר לו שימיר את דת ישראל, ולא השגיח הבן כלל בחלום זה כי דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, אבל חלום זה עצמו נשנה ונשתלש אליו פעמים רבות... ולכן היה הלוח ודל סר וזעף... וילך אל הגר"א ויספר לפניו את חלומו, אכן הגר"א לא פנה אל חלומותיו ואל דבריו ולא השיב לו מאומה... ויהי בכואו אל רבינו [ר' זושא] אמר לו הרב שלום לך אל תירא רק דע כי בתוך קבר אביך נמצא תמונת שתי וערב אשר השליכו שמה בשגגה... לכן תמהר ותסע לביתך ותחפור שם בקבר⁵⁵ ותוציא... וימהר האיש לביתו... ויסיר המכשלה הזאת משם ומאז והלאה שנתו ערכה עליו... והקול נשמע גם בבית הגר"א... ענה הגר"א ואמר הנה עיקר עצה זו אמיתית הוא ויש למצוא רמז לזה באיזה מקום בירושלמי, אבל תמיהני על הרב הזה שכפי הנשמע אינו בר אוריין ומאין הוא יודע מדברי הירושלמי הזה ליקח משם דבר זה, ונתגלגלו הדברים ובאו עד הרבי ר' זושא בעצמו ופתח פיו הקדוש ואמר אמת שזושא עם הארץ ואינו יודע בירושלמי כלום, אבל זושא לקח את הדבר הזה מן אותו המקום שמשם לקח הירושלמי עצמו את הדבר הזה (שמעתי מהחסיד מוהר"ם יאנאווער).

על תשובת ר' זושא אעמוד בהמשך. אכן גם כאן אנו רואים כי הגר"א מעורב בסיפור, עובדה שאינה נזכרת בשאר הנוסחים של הסיפור.⁵⁶ מסתבר שגם כאן כפי שאמרנו לעיל, עירבו את הגר"א בעניין כדי להראות על קיומו של הירושלמי הזה.

55 בני אסף העירני כי הסיפור מובא גם בספר סיפורי חסידים לרש"י זיין, ת"א, תשט"ו, פר' ויצא, עמ' 86. והנה רמ"מ שניאורסון, האדמו"ר מליובאוויטש, במכתבו לרש"י זיין ששלח לו את ספרו, המובא באגרות קודש, כרך יא (קיץ תשט"ו), ניו יורק, תשמ"ט, עמ' רסח-רסט, כתב לו שיש לדייק בסיפורים, כי לפעמים עולה כאילו שעשו נגד ההלכה, והוא מביא דוגמה מהסיפור שלפנינו: "אשר הרה"צ משולם זוסיא ציוה לחפור הקבר ולחפש שם כו', שקשה להצדיק הוראה זו ע"פ שו"ע, משא"כ בשינוי קטן, שהדברים לאו דוקא בהקבר אלא כסביבות שלו או בד' אמות שלו, סרה כל התמי'. ובודאי בהשתלשלות כל הסיפורים לא דייקו כ"כ שזה הקבר ממש". אגב, הערה שנייה שהעיר לו רמ"מ שניאורסון היא: "מובא בסיפור זה כי הדבר מפורש בירושלמי, ואתענין לדעת אם ידוע לו גם מקומו".

56 בספר דברים ערכים השלם לרד"כ ארמן, מהד' בני המחבר, תשל"ג, עמ' 200 בהערה [=דברים ערכים חלק ב, מונקאטש, חרס"ב, פרק טו, אות יח בהערה] מובא סיפור זה על המגיד ממעזריטש, אלא ששם לא נאמר ממי שמע המחבר את הסיפור. בספר דרך הנשר, תולדות רבי נתן אדלר זצ"ל, מאת רא"י הכהן שוורץ, ד"צ ירושלים, תשמ"ג, עמ' כ, אות כד, הסיפור הוא על ר' נתן אדלר והרבי ר' אלימלך מליזנסק. בהערה שם הפנה לשיחת צדיקים שיש סיפור דומה לזה, אבל בשינויים, וגם התשובה שונה מהתשובה כאן, והחכמים הם ר' פנחס מקוריץ ור' יעקב שמעון משפטייווקא. ר"י מונרשיין העירני כי סיפור זה אבל בנוסח שונה לחלוטין, כאשר הגר"א מעורב, בעניין נמצא בשם הרה"ת ר' חיים שאול ברוק, בספר זכרון להגה"ח ר' חיים שאול ברוק ע"ה... ראשל"צ, תשל"א, עמ' 103-104: "בעל ואשתו נתנו תקיעת כף הדדית שאם אחד מהם יפטר מהעולם הזה אזי השני לא יתחתן פעם נוספת. כעבור זמן נפטר הבעל, אולם אשתו לא שמרה על התקיעת כף והתחתנה

שנית. בעלה שנפטר הי' בא בחלום אל האשה והי' מצער אותה במאד מאד. ניסו כל מיני תחבולות אך ללא הועיל. באו לבסוף אל הבעש"ט נ"ע והבעש"ט יעץ לה לקחת מקל עץ ולכרוך מסביב עשב, ללכת לבית הקברות ולומר מספר תפילות ליד קברו של הבעל הנפטר, והאשה עשתה כדברי הבעש"ט נ"ע. והדבר הועיל. כשסיפרו את כל זה לפני הגר"א ז"ל, אמר: הרי זו גמרא מפורשת בירושלמי, אך פלא בעיני מנין יודע הבעש"ט את הירושלמי (כידוע שהמתנגדים סברו שהתסידים אינם למדנים). כאשר סיפרו להבעש"ט על תגובתו של הגר"א ביקש הבעש"ט למסור להגר"א, כי את הנאמר בירושלמי הוא יודע מאותו מקור שהירושלמי יודע"...